

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ В УКРАЇНІ

Олег Шевчук

Інститут інформаційного суспільства

Анотація:

У статті проаналізовано основні наукові педагогічні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, ситуаційний. Визначено особливості використання цих підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю в Україні. З'ясовано, що для вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку та підвищення їх професійної компетентності необхідна інтеграція сучасних підходів, що ґрунтується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій та експертних систем.

Ключові слова:

професійна підготовка, науковий підхід, фахівці фінансово-економічного напрямку.

Аннотация:

Шевчук Олег. Основные подходы к подготовке будущих специалистов финансово-экономического направления в Украине.

В статье проанализированы основные научные педагогические подходы к профессиональной подготовке будущих специалистов финансово-экономического направления: системный, личностно-ориентированный, деятельностный, личностно-деятельностный, компетентностный, ситуационный. Определены особенности использования этих подходов в профессиональной подготовке будущих специалистов финансово-экономического профиля в Украине.

Установлено, что для совершенствования процесса подготовки будущих специалистов финансово-экономического направления и повышения их профессиональной компетентности необходима интеграция современных подходов, основанная на использовании информационно-коммуникационных технологий и экспертных систем.

Ключевые слова:

профессиональная подготовка, научный подход, специалисты финансово-экономического направления.

Resume:

Shevchuk Oleh. Basic approaches to training of future specialists of financial and economic directions in Ukraine.

The article deals with the analysis of the basic pedagogical approaches to the training of future professionals of financial and economic direction: system, student-centered, activity, personality and activity, competence, situational. Features of use of these approaches in professional training of future professionals of financial and economic direction in Ukraine have been determined.

It has been stated that improving the training of future professionals of financial and economic direction and upgrading of their professional competence requires the integration of modern approaches based on the use of modern information and communication technologies and expert systems.

Key words:

professional training, scientific approach, specialists of financial and economic direction.

Постановка проблеми. Економічні перетворення в Україні, пов'язані з розв'язанням проблем трансформації національної економіки на ринкових засадах, переходом до нових прогресивних технологічних процесів, зумовлюють зміни в розвитку всіх сфер життя людини. Для створення в Україні економічно організованого суспільства потрібно, щоб система економічної освіти була адекватна вимогам управління за умов ринкових відносин [1]. Саме перетворення у виробництві мають основний вплив на науку й освіту [2, с. 82]. Докорінні зміни економічної ситуації в Україні, глобалізація міжнародних економічних і фінансових зв'язків, формування інформаційного суспільства детермінують нові вимоги до економічної освіти, функціональні особливості якої полягають не тільки в здатності передавати накопичений обсяг знань і навичок, але й у підвищенні спроможності сприйняття та використання на практиці нових прогресивних ідей, технічного інструментарію і методів виробництва, формуванні у студентів новаторських здібностей, ініціативи та підприємливості, сприянні професійному вдосконаленню.

Отже, виникає необхідність у підготовці фахівців фінансово-економічного профілю,

здатних виконувати професійні завдання та приймати ефективні економічні рішення. Соціальне замовлення щодо підготовки таких фахівців суспільство покладає на систему освіти, яка поки не здатна цілком його реалізувати [3, с. 82].

Суперечність між потребами сучасного суспільства у висококваліфікованих фахівцях фінансово-економічного напрямку та недостатнім рівнем їх підготовки у традиційній системі вищої економічної освіти дає змогу констатувати наявність проблеми і робить актуальним проведення досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку вітчизняні та зарубіжні науковці пропонують різні теоретичні педагогічні підходи: системний (І. Блауберг, М. Вачевський, Т. Поясок, В. Стрельников, Е. Юдін); особистісно-орієнтований (О. Гончарова, Г. Дегтярьова, Л. Дибкова, О. Пехота, С. Сисоева); діяльнісний (Г. Дегтярьова, Г. Ковальчук, М. Коляда, М. Лобур, Г. Нікітіна, Т. Якимович); особистісно-діяльнісний (Н. Міклашевич, І. Саркісова, С. Суворова, М. Теловата); компетентнісний (О. Булавенко, Л. Дибкова, Є. Іванченко, В. Миханев,

Г. Селевко, М. Теловата); ситуаційний (Б. Зельдович, О. Набока, О. Сидоренко, В. Чуба).

Визнання Україною стандартів Європейської кредитно-трансферної системи, процеси глобалізації світової економіки, розвинена інфраструктура економічної системи зумовлюють потребу в модернізації парадигми сучасної вищої економічної освіти і є підставою для перегляду і формування нових вимог до професійної компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку. Але на сьогодні майже немає досліджень, де б комплексно аналізувалося використання теоретичних педагогічних підходів у професійній підготовці майбутніх економістів, що потребує подальших розвідок у цьому напрямі.

Модернізації парадигми сучасної вищої економічної освіти, коли державі потрібні фахівці, для яких професійні знання, уміння, навички та їх постійне оновлення становлять основу самореалізації в економічній сфері суспільства, спричинюють необхідність вивчення теоретичних підходів, які дають змогу підвищити ефективність підготовки фахівців фінансово-економічного напрямку, здатних працювати в реаліях глобальної економіки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз теоретико-педагогічних підходів та особливостей їх використання у професійній підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі підготовки фахівців фінансово-економічного профілю для розвитку їх творчого потенціалу, ділових та особистісних якостей, формування новаторських здібностей, ініціативи, підприємливості, здатностей до самовдосконалення науковці пропонують використовувати різні наукові підходи.

Системний підхід є методологічним напрямком наукового пізнання, що пов'язаний з поданням, вивченням і конструюванням об'єкта як системи [4, с. 77]. У системному підході центральним є поняття системи, тісно пов'язане з іншими поняттями (структура, організація, зв'язок, відношення, елемент, управління тощо). Системний підхід дає змогу детально розглянути уявлення про цілісність об'єкта і шляхи його вивчення [4, с. 57–58].

І. Блауберг та Е. Юдін сформулювали основні принципи, що визначають сутність системного підходу, згідно з якими системний підхід відображає загальний зв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів навколишньої дійсності. Він дає можливість трактувати професійну підготовку майбутніх фахівців як систему, що має певну структуру і свої закони функціонування [4, с. 60–63].

Для модернізації процесу професійної підготовки Т. Поясок застосовує системний підхід як методологічний механізм для виявлення організаційно-методичних умов використання інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю, встановлення зв'язків між ними та зведення їх у єдину теоретичну картину. На основі системного підходу виявлено особливості відбору змісту і структурування навчального матеріалу при застосуванні інформаційних технологій, використання електронних навчальних засобів у професійній підготовці майбутніх економістів, упровадження інформаційних технологій навчання в різні цикли дисциплін та організаційні форми навчання, створення навчально-методичного забезпечення з використанням інформаційних технологій [5, с. 11].

М. Вачевський на основі системного підходу розробив модель системи формування професійних компетенцій методами вивчення економічних категорій роздержавлення і приватизації, цінової системи, фінансів та податків, інтелектуальної власності в умовах ринкової економіки [6, с. 9]. Основна ідея дослідження М. Вачевського полягає в підході до формування навчально-пізнавальної активності студентів як до цілісної динамічної системи. Вона охоплює ряд підсистем, які забезпечують поетапне формування високих професійних компетенцій на основі навчально-пізнавальної активності студентів від репродуктивних, виконавських рівнів до продуктивних, творчих [6, с. 5].

В. Стрельников, досліджуючи проблему проектування дидактичних систем підготовки бакалаврів економіки, зазначає, що найбільший вплив на якість підготовки бакалаврів напрямку «Економіка і підприємництво» має дотримання системного підходу, який сприяє верифікації та формуванню структури проектованої дидактичної системи, забезпечує якісний навчальний процес на документальній основі згідно з вимогами ECTS, державного стандарту і професіограми бакалавра економіки [7, с. 31].

В. Ортинський звертає увагу на те, що системний підхід тісно пов'язаний з особистісним підходом, що означає орієнтацію в конструюванні й реалізації педагогічного процесу на особистість як мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Особистісний підхід потребує визнання унікальності особистості, її інтелектуального й морального потенціалу, права на повагу. Водночас припускає опору в освіті на природний процес саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості, створення для цього відповідних умов [8, с. 36–37].

О. Гончарова визначає особистісно-орієнтоване навчання як навчання, спрямоване на студента як на основну цінність усього освітнього процесу; сприяє створенню умов для формування та прояву особистісних якостей студентів, розвитку їхнього мислення, становлення творчої, активної, ініціативної людини, задоволення пізнавальних та духовних потреб студентів, розвитку їх інтелекту, комунікативних можливостей, навичок самоосвіти, саморозвитку; орієнтоване на потреби суспільства в спеціалістах, що вміють самостійно здобувати знання і здатні до перекваліфікації та адаптації в нових соціальних умовах [9, с. 19].

Підставами особистісного або особистісно-орієнтованого підходу як теорії в сучасній педагогіці визначають гуманістичну педагогіку, індивідуальний і диференційований підходи до розв'язання педагогічних проблем. Ядром концепції особистісно-орієнтованої освіти є такі основні положення цих підходів [10]:

- у центрі процесу освіти є особистість того, хто навчається;

- освіта повинна враховувати вікові та індивідуальні особливості особистості;

- процеси навчання і виховання мають бути диференційовані, тобто мати різні рівні складності.

Ідеалом концепції особистісно-орієнтованої освіти є суб'єкт освіти – особистість, здібна і вільна, активна, ініціативна, розвинена, впевнена у собі та у власній правоті, здатна орієнтуватися в усьому різноманітті суперечностей сучасного світу, яка володіє стратегіями творчої діяльності й має професійну інтуїцію [5, с. 184].

Т. Поясок зазначає, що така концепція освіти потребує принципово іншого підходу до професійної підготовки майбутніх економістів через самостійну пізнавальну діяльність і створення власного знання; розвиток особистісних властивостей, мислення, інтелекту, навичок самоосвіти, самовиховання та саморозвитку; становлення творчої, активної, мобільної, ініціативної, самостійної та соціально-відповідальної особистості; задоволення її пізнавальних і духовних потреб [5, с. 184].

Технологізація особистісно-орієнтованого освітнього процесу передбачає спеціальне конструювання навчального тексту дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистісним розвитком того, хто навчається, у ході навчально-пізнавальної діяльності [11, с. 36].

Л. Дибкова, досліджуючи професійну підготовку майбутніх економістів, доводить, що впровадження в навчальний процес технології реалізації форм і методів індивідуального підходу підвищує ефективність формування

професійної компетентності майбутніх фахівців економічного напрямку [12; с. 11]. У своєму дослідженні Л. Дибкова визначила, що такі індивідуальні особливості студентів, як мотивація, самооцінка, суб'єктивний локус контролю, впливають на ефективність формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Отже, розглядаючи кожного студента як окрему особистість, що має унікальний, властивий лише їй набір індивідуальних особливостей, можна коригувати прояв тих чи інших позитивних якостей і зменшувати рівень негативних, ефективно застосовувати відповідні педагогічні технології [12; с. 11].

О. Гончарова зазначає, що в умовах особистісно-орієнтованого навчання до змісту навчання, крім предметних знань, заданих освітніми стандартами, навчальними програмами, необхідно залучити емоційно-ціннісні, особистісні компоненти та функції, які використовує економіст у своїй професійній діяльності [9; с. 17]. Також науковець сформулювала такі вимоги до організації особистісно-орієнтованого навчання щодо формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей [9; с. 19]:

- визнання пріоритету самоцінності індивіда;

- індивідуалізація та диференціація навчання;

- зміщення акцентів на власну активність, самоконтроль, саморегуляцію та самоврядування;

- забезпечення умов, що сприяють саморозвитку та самонавчанню студента;

- урахування суб'єктивного досвіду кожного студента;

- організація комунікативної діяльності суб'єкта за допомогою локальних і глобальних мереж, оперативність доступу до необхідних інформаційних ресурсів;

- забезпечення об'єктивного контролю знань студентів;

- використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні;

- комплексність використання ІКТ при проведенні різного роду занять, у ході різноманітної навчальної діяльності.

Професійно значущі якості формуються на основі особистісних якостей індивіда в процесі його професійного становлення. Професійне становлення відбувається, зокрема, у навчальній діяльності.

Прихильники діяльнісного підходу вважають, що діяльність є сутністю процесу навчання, а формування способу дій майбутнього фахівця – кінцевою метою навчання. Професійна підготовка – це процес навчання, що відтворює структуру діяльності.

Завдання викладача полягає в тому, щоб навчити працювати чи виконувати дії та операції, за допомогою яких реалізується діяльність. Знати – означає не лише пам'ятати про конкретні знання, а виконувати певну діяльність, пов'язану з цими знаннями. Оволодівати знаннями можна лише в процесі їхнього використання в діяльності, лише оперуючи ними. Це зумовлено тим, що засвоєння знань відбувається одночасно з опануванням способів дій [13, с. 47–58].

Г. Ковальчук звертає увагу на те, що в економічному навчанні необхідно орієнтуватися не тільки на формування системи знань, але й на сформовані вміння та навички, певний досвід практичної діяльності, соціально-економічного спілкування, що повинно стимулювати самоосвіту особистості та вміння використовувати набуті знання в нових ситуаціях. У зв'язку з цим необхідною стає розробка теоретичних моделей переходу від навчання до праці, від навчальної діяльності, предметом якої є наукова інформація, до професійної діяльності, де ця інформація перетворюється в засіб регулювання предметних дій [14, с. 23].

Також Г. Ковальчук зазначає, що поєднання теоретичної і практичної підготовки, інтеграція навчання з науково-дослідною та експериментальною роботою сприяють практичній спрямованості навчання, активному пошуку та впровадженню нетрадиційних форм і методів навчання студентів, формуванню цілісної особистості майбутніх фахівців [14, с. 31].

Діяльнісний підхід часто використовують для структурування курсів із професійних дисциплін, у процесі якого реалізується завдання оптимального поєднання наукової та прикладної частин навчального матеріалу на основі розвитку ідеї інтеграції теоретичного і практичного навчання [15, с. 374].

Упродовж останніх років дедалі більшого визнання набуває особистісно-діяльнісний підхід, що залучається до загального контексту діяльнісного підходу.

Особистісно-діяльнісний підхід докорінно змінює уявлення про пріоритетні завдання професійної освіти. Завдання полягають не тільки в набутті професійних знань, способів діяльності, норм і цінностей, у розвитку певних особистісних властивостей, але й у розкритті сутнісних сил особистості, її інтелектуального і етичного потенціалу, її здатності вільно орієнтуватися у складних соціальних і професійних обставинах; не тільки обслуговувати існуючі технології, але й здійснювати інноваційні, творчі процеси. Особистісно-діяльнісний підхід полягає у становленні студента як активного суб'єкта, що реалізує в навчальному процесі й у професії свій спосіб життєдіяльності, своє особистісне єство.

Якщо у традиційній філософії освіти соціально-педагогічні моделі розвитку особистості подавалися у вигляді ззовні заданих зразків, еталонів пізнавальної діяльності, то особистісно-діяльнісне навчання виходить із визнання унікальності суб'єктного досвіду самого студента як важливого джерела індивідуальної життєдіяльності [16, с. 8].

На думку М. Теловатої, особистісно-діяльнісний підхід дає змогу найбільш повно [17]:

- висвітлити проблему професійного розвитку особистості у психолого-педагогічних дослідженнях;

- з'ясувати теоретичні засади підготовки конкурентоспроможного фахівця у системі вищої професійної економічної освіти;

- проаналізувати сучасний стан проблеми формування професіоналізму майбутніх економістів та визначити відповідні перспективи.

М. Теловата також зазначає, що при професійній підготовці майбутнього економіста слід чітко уявляти, як характеризується його професійна компетентність, з яких структурних компонентів вона складається, оскільки від рівня професійної компетентності економіста залежать строки реалізації економічних планів, раціональність прийнятих рішень і, відповідно, результативність господарської діяльності [17].

Вітчизняні й зарубіжні вчені протягом останніх років вивчають питання професійної компетентності та впровадження компетентнісного підходу в систему освіти.

Необхідність компетентнісного підходу зумовлена євроінтеграцією України до єдиного освітнього простору. Новим концептуальним орієнтиром розвитку сучасної освіти в рамках Болонського процесу стало впровадження компетентнісного підходу, що визначає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетенцій особистості.

На основі компетентнісного підходу дослідники визначають професійні компетенції економістів.

О. Булавенко та В. Миханєв визначають компетентність економіста як якісну характеристику особистості, що охоплює систему науково-теоретичних знань, зокрема й спеціальних знань у галузі економіки, професійних умінь і навичок, досвіду, наявність стійкої потреби в тому, щоб бути компетентним економістом, наявність інтересу до професійної компетентності свого профілю [18, с. 26].

Є. Іванченко визначає компетентність економіста як інтегративну цілісність знань, умінь, навичок і досвіду діяльності, набутих у процесі навчання, які забезпечують здатність

фахівця до професійної діяльності та життя у швидкозмінному суспільстві. Компетентність економіста розглядається в єдності особистісних і діяльнісних проявів феномена та містить такі структурні компоненти: ключові компетентності, професіоналізм і соціальну компетентність особистості [19].

М. Теловата визначає економічну компетентність як єдність трьох складників [17]:

– економічного (компетенції, що стосуються роботи з інформацією в обліковому, економічному, фінансовому напрямках);

– комп'ютерного (компетенції, що стосуються роботи з комп'ютерною технікою);

– виробничо-діяльнісного (компетенції, що стосуються використання засобів сучасних інноваційних технологій згідно з обліково-економічною інформацією).

Л. Дибкова, досліджуючи чинники, що впливають на ефективність формування професійної компетентності майбутніх економістів, встановила, що найважливішим аспектом діяльності особистості є мотиваційна сфера, значущість якої пов'язана з аналізом джерел активності студентів, шляхів їх самовдосконалення та саморозвитку [12, с. 11].

Серед основних компетентцій, якими повинен володіти майбутній економіст, однією з головних дослідники визначають набуття досвіду професійної діяльності. Для осмислення студентами реальних життєвих ситуацій, що виникають у професійній діяльності, в освіті використовують ситуаційний підхід.

Ситуаційний підхід у дидактиці можна розглядати як один з різновидів проблемного навчання, суть якого можна звести до вироблення у студентів прийомів самостійного дослідження і виконання поставлених нестереотипних завдань [20].

Ситуаційний підхід являє собою спосіб управлінського мислення, коли в загальному процесі навчання виділяються ситуації, стосовно яких розробляється програма дій. Ситуаційний підхід передбачає виконання таких дій (наприклад, управлінських) [10]:

1) ознайомлення учасників освітнього процесу зі способами управління, індивідуальної та групової поведінки, реалізації підходів до розв'язання педагогічних проблем;

2) правильна інтерпретація створених ситуацій. Визначення факторів, що є найбільш важливими в певній ситуації, та очікуваного ефекту від зміни компонентів ситуації;

3) передбачення як позитивних, так і негативних наслідків від застосування різних способів, підходів;

4) забезпечення відповідності конкретних методів конкретним ситуаціям, забезпечення досягнення цілей найрезультативнішим шляхом в умовах наявних обставин.

Головна вимога ситуаційного підходу – чітке визначення ознак та меж ситуації, розробка програми дій для її розв'язання [10].

При ситуаційному підході у процесі навчання застосовують метод конкретних ситуацій (метод ситуаційного навчання, ситуаційний метод, ситуаційне моделювання), який навчає студентів творчо аналізувати різні альтернативи, допомагає їм оперативно розробляти і приймати раціональні управлінські рішення у проблемних випадках, сприяє виробленню в майбутніх спеціалістів ефективної поведінкової стратегії і тактики відповідно до конкретних або змодельованих виробничих умов [21, с. 8].

Г. Волчецька зазначає, що ситуаційне моделювання як метод навчання втілюється в лекційних і активних формах навчання. При цьому вона визначає такі форми використання ситуаційного моделювання [20]:

– ситуації-ілюстрації, що можуть ефективно використовуватися при викладанні лекційного матеріалу з метою пояснення окремих теоретичних положень;

– ситуації-вправи, коли викладач обмежується викладом суті ситуації та пропонує студентам проаналізувати цю ситуацію, провести її діагностику, спробувати на основі аналізу виробити відповідне рішення;

– ситуації-проблеми, які використовують на практичних заняттях так: викладач має повну інформацію про реальну подію; студенти отримують про неї більш-менш повне уявлення, поставивши викладачеві відповідні запитання про цю подію; після отримання цілком достатньої, на їх думку, інформації про ситуацію студенти індивідуально проводять детальний аналіз ситуації, формулюють проблему й усвідомлюють її суть, виробляють необхідне рішення;

– ролі та комп'ютерні ситуаційні ігри, що є навчальними системами, в основі яких лежить використання методів штучного інтелекту. Такі системи виконують кілька функцій: здійснюють процес навчання, діагностують, оцінюють і, при необхідності, коректують знання студента. Навчальні системи дають можливість змоделювати кількість і якість знань студента, його здатність використовувати свої знання для виконання професійних завдань. Крім того, системи виявляють помилки студента і вказують на них, аналізуючи модель і визначаючи можливість виправлення помилок.

Дослідники зазначають, що ситуаційний метод необхідно впроваджувати в навчання сучасних ринкових професій (менеджер, економіст, соціолог, маркетолог, іміджмейкер, брокер тощо), оскільки в них домінують ситуаційне знання і ситуативна діяльність. Метод ситуаційного навчання надає носіям цих

професій певну динамічність, здатність діяти результативно в нестандартних ситуаціях [22, с. 61].

Застосування ситуаційного методу повинно бути методично, інформаційно, організаційно і педагогічно обґрунтованим і забезпеченим. Це забезпечення необхідне як на рівні організації навчально-виховного процесу навчального закладу, так і на рівні планування його окремим викладачем [22, с. 62].

Зауважимо, що ефективне виконання професійних завдань фахівцями фінансово-економічного напрямку в реальних економічних ситуаціях потребує виконання цілого ряду операцій, із яких деякі більш ефективно виконує людина, а інші швидше і якісніше виконує комп'ютер. Об'єднання переваг людини-менеджера та інформаційних технологій утілюється в інформаційні експертні системи, які не замінюють творчого підходу фахівця-економіста, що приймає рішення, а допомагають проаналізувати більший обсяг інформації, урахувати експертні оцінки групи спеціалістів, сформулювати можливі варіанти рішень, зробити аналіз їх відповідності різним критеріям, передбачити наслідки прийнятих рішень, одержати логічне обґрунтування обраного рішення [23, с. 8-9].

Отже, для вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку та підвищення їх професійної компетентності необхідна інтеграція сучасних підходів, що ґрунтується на використанні інформаційних технологій та експертних систем.

Висновки. 1. Аналіз наукових джерел засвідчив, що для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку вчені використовують

різні теоретичні педагогічні підходи: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, ситуаційний.

2. Визначено основні особливості використання теоретичних педагогічних підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку: професійна підготовка майбутніх економістів – це система, що має певну структуру, зв'язки та закони функціонування (системний підхід); спрямованість педагогічного процесу на формування активної особистості, здатної творчо і логічно мислити (особистісно-орієнтований підхід); професійна підготовка – це процес навчання, який відтворює структуру діяльності (діяльнісний підхід); становлення студента як активного суб'єкта, що реалізує в навчальному процесі та у професійній діяльності свій спосіб життєдіяльності, свою особистісну сутність (особистісно-діяльнісний підхід); спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетенцій особистості (компетентнісний підхід); направленість навчання на вироблення у студентів певного ставлення до діяльності та на формування реальної поведінки в певних ситуаціях (ситуаційний підхід).

3. Доведено, що для вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку та підвищення їх професійної компетентності необхідна інтеграція сучасних підходів, яка базується на використанні інформаційних технологій та експертних систем.

4. Подальші завдання дослідження вбачаємо у розробці інтегрального підходу, що ґрунтується на застосуванні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та експертних систем.

Список використаних джерел

1. Дутка Г.Я. Особливості фахової підготовки майбутніх економістів у контексті фундаменталізації освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_23/Osoblvosti_fax_pidgotovku_maibutnix.pdf.
2. Василевська Н.Є. Структурне реформування української економіки: вплив на технічну освіту / Н.Є. Василевська, Т.М. Чечегова // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи : зб. праць Міжнар. наук.-метод. конф. – Х.: ХДПУ, 2000. – С. 82–83.
3. Філіппова Л.Л. Вимоги до фахівця економічного профілю [Електронний ресурс] / Л.Л. Філіппова, Н.Т. Тверезовська. – Режим доступу : http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnauppf/2010_155_1/10fl.pdf.
4. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / Игорь Викторович

References

1. Dutka, G. Ya. (2010). *Peculiarities of professional training of future economists in the context of education fundamentalization*. Retrieved from: http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_23/Osoblvosti_fax_pidgotovku_maibutnix.pdf. [in Ukrainian].
2. Vasylevska, N. Ye. (2000). *Structural reformation of Ukrainian economics: impact on polytechnic education*. Kharkiv, Ukraine: Kharkov State Pedagogical University. [in Ukrainian].
3. Filippova, L. L., Tverezovska, N. T. (2010). *Demands of the economic field specialist*. Retrieved from: http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nvnauppf/2010_155_1/10fl.pdf. [in Ukrainian].
4. Blauberger, I. V. (1973). *Establishing and essence of the system approach*. /I. V. Blauberger, E. G. Yudin, Moscow: Nauka. [in Russian].
5. Poyasok, T. B. (2009). *System of use of information technologies in the vocational training of future*

- Блауберг, Эрик Григорьевич Юдин. – М.: Наука, 1973. – 270 с.
5. Поясок Т.Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Поясок Тамара Борисівна. — К., 2009. — 559 с.
  6. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійних компетенцій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. В. Вачевський. – К., 2008. — 42 с.
  7. Стрельніков В.Ю. Теоретичні засади проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.Ю. Стрельніков. – К., 2007. – 42 с.
  8. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.
  9. Гончарова О.М. Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (інформатика)» / О.М. Гончарова. – К., 2007. – 40 с.
  10. Беликов В.А. Образование. Деятельность. Личность : монография [Электронный ресурс]. / Владимир Александрович Беликов. – М.: Академия Естествознания, 2010. — 340 с. – Режим доступа : <http://www.rae.ru/monographs/76>.
  11. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / Пехота О.М., Кітченко А.З., Любарська О.М. та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. — 256 с.
  12. Дибкова Л.М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.М. Дибкова. – К., 2006. – 20 с.
  13. Коляда М. Використання діяльнісного підходу при формуванні інформаційної культури майбутніх економістів / М. Коляда // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 1. — С. 46–58.
  14. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті : навч. посіб. / Г. О. Ковальчук. – [2-ге вид., доп.]. — К.: КНЕУ, 2003. – 360 с.
  15. Дегтярьова Г. Особистісний та діяльнісний підходи у післядипломній освіті інженерно-педагогічних працівників / Галина Дегтярьова, Тетяна Якимович // Вісник Львів. ун-ту: Серія педагогічна. – 2005. – Ч. 1. – Вип. 19. – С. 369–378.
  16. Міклашевич Н.В. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання майбутніх інженерів-будівельників / Н.В. Міклашевич, І.Г. Саркісова, С.В. Суворова // Вісник Донбаської національної економістів in higher educational institutions: thesis for the degree of Doctor of pedagogical sciences: 13.00.04. Kyiv [in Ukrainian].
  6. Vachevs'kyi, M. V. (2008). *Theoretical-methodological grounds of formation of future marketing managers' professional competencies: thesis for the degree of Doctor of pedagogical sciences: specialty 13.00.04 "Theory and methods of professional education"*. Kyiv [in Ukrainian].
  7. Strel'nikov, V. Yu. (2007). *Theoretical grounds of projecting of the professionally-oriented didactic system of Bachelors of Economics training: thesis for the degree of Doctor of pedagogical sciences: specialty 13.00.04 "Theory and methods of professional education"*. Kyiv [in Ukrainian].
  8. Ortyns'kyi, V. L. (2009). *Pedagogy of the higher school*. Kyiv: Centre of course books. [in Ukrainian].
  9. Honcharova, O. M. (2007). *Theoretical-methodical grounds of personal-oriented system of Economics students' information competencies formation: abstract of thesis for the degree of Doctor of pedagogical sciences: specialty 13.00.02 "Theory and methods of teaching (economics)"*. Kyiv [in Ukrainian].
  10. Belikov, V. A. (2010). *Education. Activity'. Personality: monograph*. Moscow: Akademia yestetvoznaniya. [in Russian].
  11. Pyekhota, O. M. (Ed.). (2001). *Educational technologies*. Kyiv: A.S.K. Kyiv [in Ukrainian].
  12. Dybkova, L. M. (2006). *Individual approach for the formation of future economists' professional competence: abstract of thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: specialty 13.00.04 "Theory and methods of professional education"*. Kyiv [in Ukrainian].
  13. Kolyada, M. (2003). *The use of activity approach for the formation of future economists' information culture*. Pedagogy and psychology of professional education, 1, 46-58. [in Ukrainian].
  14. Koval'chuk, G. O. (2003). *Activization of study in economic education*. Kyiv: Kyiv National Economic University. [in Ukrainian].
  15. Dehtyariova, H. (2005). *Personal-oriented and activity approaches in post-graduate education of engineering teachers*. Reporter of Lviv University: Series of Pedagogy.
  16. Miklashevych, N. V. (2011). *Personal-oriented approach for future engineers-builders' training*. Reporter of Donbas National Academy of Construction Engineering and Architecture, 2 (88), 7-12. [in Ukrainian].
  17. Telovata, M. T. (2011). *Graphic model of continuity for future economics specialists' professional training in higher educational institutions of Ukraine*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/6_PNI_2011/Pedagogica/2_79985.doc.htm. [in Ukrainian].
  18. Bulavenko, O. A. (2010). *Essential features of a modern specialist's professional competence*. Proceedings of Komsomol'sk-on-Amur State Polytechnic University, 1-2 (1), 23-28. [in Ukrainian].
  19. Ivanchenko, Ye. (2009). *Key competences as a constituent part of an economist and their assessment in the system of integration professional training of future economists*. Retrieved from

- академії будівництва і архітектури. — 2011. — Вип. 2 (88). — С. 7–12.
17. Теловата М.Т. Графічна модель наступності у вищих навчальних закладах України при професійній підготовці майбутніх фахівців економічної галузі [Електронний ресурс]. / М.Т. Теловата. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2011/Pedagogica/2_79985.doc.htm.
  18. Булавенко О.А. Сущностные характеристики профессиональной компетентности современного специалиста / Булавенко Олег Анатольевич, Миханев Владислав Иванович // Ученые записки Комсомольского-на-Амуре государственного технического университета. — 2010. — № 1–2 (1). — С. 23–28.
  19. Іванченко Є. Ключові компетенції як складова компетентності економіста та їх оцінювання в системі інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів [Електронний ресурс] / Євгенія Іванченко. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Pippo/2009_1/Ivanchenko.htm.
  20. Волчеккая Т. С. Криминалистическая ситуалогия: Монография [Електронний ресурс] / Татьяна Станиславовна Волчеккая; под ред. проф. Н. П. Яблокова. — Калининград, 1997. — 248 с. — Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z2024_page_1.html.
  21. Зельдович Б. З. Ситуационное обучение управленческим дисциплинам: учебное пособие / Борис Захарович Зельдович. — М.: Издательство «Экзамен», 2008. — 542 с. — (Серия «Учебные пособия для вузов»).
  22. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. — К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. — 256 с.
  23. Меньяйленко О. С. Аналіз засобів інформаційних технологій, застосовуваних у процесі професійної підготовки фахівців фінансово-економічного профілю / О. С. Меньяйленко, О. Б. Шевчук // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка: Пед. науки. — 2011. — № 21 (232). — Ч. II. — С. 5–11.

Рецензент: Максимов О.С. — д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Шевчук Олег Борисович
Інститут інформаційного суспільства
вул. Турівська, 31, офіс 1,
м. Київ, 04080, Україна
doi:10.7905/нвмдпу.v0i11.773

Надійшла до редакції: 06.11.2013 р.
Прийнята до друку: 03.12.2013 р.